

ĘWA BARTOS
Uniwersytet Őląski
Katowice

Doœwiadczenie i doœwiadczenie Ameryki

Międzynarodowa konferencja naukowa
Literatura polska obu Ameryk, 7–9 listopada 2012 r., Cieszyn

Międzynarodowa konferencja naukowa *Literatura polska obu Ameryk*, która została zorganizowana przez Zakład Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Polski Fundusz Wydawniczy w Kanadzie, odbyła się w ośrodku konferencyjnym Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Dr Bożena Szalasta-Rogowska, pod której czujnym okiem w 2008 roku została zorganizowana konferencja poświęcona literaturze polskiej w Kanadzie, wraz z dr Beatą Nowacką i prof. dr. hab. Marianem Kisielem napisali w zaproszeniu:

Czym jest Ameryka? I – przede wszystkim – czym jest dla polskich pisarzy i ich czytelników? (...) Chcemy zapytać o status literatury polskiej tworzonej w krajach obu Ameryk. Czy jest ona „dopelnieniem” twórczości krajowej? Czy charakteryzuje ją faktyczna odrębność, czy też jest integralną częścią polskiego dorobku kulturowego? Czy istnieją jej tematyczne, stylistyczne i językowe wyróżniki? Interesują nas także kwestie geneologicznej mapy literatury polskiej w krajach obu Ameryk, jej topika, stylistyka, obszar akceptowanej i negowanej tradycji literackiej, konteksty filozoficzne i kulturowe oraz jej recepcja w kraju i na świecie.

7 listopada, po uroczystym przywitaniu zgromadzonych gości, wykład inauguracyjny pod tytułem *Sarmaci poznają świat. Ameryka* wygłosił prof. Jan Malicki. Znawca literatury staropolskiej tym razem skupił się na prezentacji związków geopolityki ze sposobem prezentacji Ameryki, jaki funkcjonował

w Polsce w XVIII wieku. Natomiast reprezentujący University of British Columbia prof. Andrzej Busza przeniósł refleksję nad Ameryką do czasów współczesnych, wygłaszając referat pod tytułem *Spojrzenie na grupę „Kontynentów” z perspektywy refleksji Edwarda Saida*. Teoria literaturoznawcza została skonfrontowana z osobistym doświadczeniem. Wykład oprócz walorów poznawczych (nie wszystkie teksty Edwarda Saida, o których była mowa, znane są polskiemu czytelnikowi) przyniósł o wiele więcej, a to za sprawą prywatnego tonu. Prof. Busza zdawał relację ze spotkań z autorem *Orientalizmu*, udostępnił fragmenty własnej z nim korespondencji.

O poezji jako doświadczeniu losu traktowała hermeneutyczna interpretacja twórczości Bogdana Czaykowskiego, zaprezentowana przez prof. Mariana Kisielea. Uczestnicy sesji mieli okazję wysłuchać erudycyjnej interpretacji, uruchamiającej kompetencje historyka literatury, teoretyka poezji, a przede wszystkim długoletniego zaangażowanego czytelnika.

Dwa referaty: prof. Niny Taylor-Terleckiej i dra Rafała Moczkodana dotyczyły twórczości Józefa Wittlina. Prof. Taylor-Terlecka, prowadząc biograficzną opowieść o Wittlinie, konstruowała ją ze skrawków własnych wspomnień, a także bogatych, nieznanych dotąd materiałów archiwalnych; dr Moczkodan przyglądał się pisarzowi jako krytykowi i eseiście. Dr Miłosz Piotrowiak przeniósł dyskusję w przestrzeń Nowego Jorku. Skupił się na śladach obecności metafory w przestrzeni miejskiej, odnajdując w niej Jacka Bierezina.

Ciekawe, a nawet ryzykowne, okazało się zestawienie dwóch kolejnych referentów. Reprezentujący Polski Fundusz Wydawniczy w Kanadzie Marek Kusiba podzielił się ze słuchaczami swoją refleksją na temat literatury reportażowej w PRL-u. Referat dr Wioletty Wejs-Milewskiej *Dystans i empatia. Strategie pisarskie Marka Kusiby* stał się metaliterackim komentarzem do wcześniej sformułowanych tez.

Programowy charakter miało wystąpienie dra Jerzego Kosska, który postulował dokładną analizę nazewnictwa stosowanego w literaturoznawstwie na określenie emigrantów. Badacz zwrócił uwagę na sposób kreowania polskości w literaturze tworzonej przez emigrantów urodzonych już w Ameryce. Referat otworzył ciekawą dyskusję na temat tożsamości twórców wychowanych poza Polską.

Zderzenie z rzeczywistością oraz konfrontacja z mitem to tematy, nad którymi zastanawiali się mgr Michalina Kmicik, badając występowanie w polskiej poezji mitu Nowego Jorku, oraz prof. Kazimierz Adamczyk przedstawiający degradację mitu „kraju miodem i mlekiem płynącego”, widzianego przez pryzmat doświadczenia emigrantów lat osiemdziesiątych.

Interesującym wystąpieniem był także referat dr Justyny Budzik, która na przykładzie tłumaczeń Romana Sabo pokazywała różne sposoby translacji poezji. Jej dość specjalistyczny odczyt nie był nużący dla słuchaczy, badaczka nie wypierała się swojego emocjonalnego związku z twórczością analizowanego pisarza. Z wystąpienia można było wywnioskować naczelną tezę, że „tłumacz kunsztowny” to ten, który przekazuje jak najwierniej słowa autora oryginału.

Pierwszy dzień konferencji zakończył się po burzliwej, niebywale ważnej merytorycznie dyskusji. Wszystkie referaty odznaczały się dwiema cechami: wysokim poziomem naukowym oraz emocjonalnym zaangażowaniem w poruszany temat.

Drugiego dnia obrady odbywały się w sekcjach. Pierwsza z nich skoncentrowała się głównie na dorobku skamandrytów. Przedmiotem wystąpienia mgr Anny Kasperek była amerykańska twórczość Kazimierza Wierzyńskiego, dr Beata Mytych-Forajter analizowała listy Iwazskiewicza oraz wykreowany w nich świat Argentyny i Chile. Dr Barbara Czarnecka zastanawiała się nad doświadczeniami Ameryki Lechonia, natomiast prof. Joanna Kisiel dokonała żywiołowej analizy jego amerykańskich wierszy. Słuchacze, którzy wybrali tę sekcję, mieli okazję doświadczyć, czym jest prawdziwa sztuka interpretacji. Referenci nastawieni na detal, słowo, podmiot przedstawili wielobarwny obraz interesujących ich twórców z Ameryką w tle.

Sekcja druga skupiała badaczy o zacięciu detektywistycznym. Dr Beata Nowacka w istic szpiegowskim stylu tropiła ślady obecności Melchiora Wańkowicza w Meksyku oraz próbowała ustalić, kim był autor tajemniczej książeczki *Czyciele kaktusa*, a wszystko to w „oparach” pejotla. W równie żywym stylu dr Urszula Glensk prezentowała podróż Antoniego Słonimskiego do Stanów Zjednoczonych. Relacja z podróży, uznana przez badaczkę za technikę informacji uczestniczącej, a więc opisującej naoczne doświadczenia, była pretekstem do prowadzenia sporu z innymi publicystami. Tropieniem śladów rzeczywistości geograficznej w *Pornografii* Witolda Gombrowicza zajął się prof. Radosław Sioma, który zadał sobie trud prześledzenia map i sprawdzenia szlaków, jakimi w tekście „podróżował” pisarz. Śladami podróży Sławomira Mrożka po Ameryce podążyła prof. Barbara Gutkowska. Wyprawa w głąb dwóch kontynentów okazała się podróżą w głąb tożsamości Mrożka, który w Meksyku, na ranczu o znamiennej nazwie *Epifania*, odnalazł i zbudował w pełni świadomą, wolną od ograniczeń podmiotowość.

Uczestnicy i słuchacze sekcji trzeciej mieli możliwość wysłuchania tekstów przekrojowych. Prof. Elżbieta Dutka w bogatej analizie Ameryki jako mitu,

doświadczenia i metafory przywołała zapomnianą już książkę Andrzeja Kijowskiego *Podróż na Najdalszy Zachód*. Dr Monika Ładoń prezentowała wielość wątków i sposobów czytania *Dziennika amerykańskiego* Julii Hartwig. Nad twórczością Jana Józefa Szczepańskiego zastanawiała się mgr Barbara Fride, a mgr Aleksandra Zug snuła refleksje nad doświadczaniem Ameryki przez Feliksa Netza.

Kolejna sekcja skupiła badaczy analizujących sposób opisu doświadczenia najdalszych krańców Ameryki w prozie. Prof. Jolanta Pasterska zaproponowała spojrzenie na Argentynę z perspektywy trzech pisarek: Janiny Surynowej-Wyczółkowskiej, Józefy Radzyńskiej i Zofii Chądzyńskiej. Trzech prelegentów pochyliło się nad twórczością Andrzeja Bobkowskiego: dr Piotr Millati opisywał wizerunek Latynosa uwieczniony w prozie twórcy *Szkiełców piórkiem*; dr Michał Kopczyk na podstawie obrazów pisarza z Gwatemali analizował jego kolonialne konotacje; postkolonialną refleksję na temat Ameryki Północnej zaprezentowała mgr Magdalena Wrocławska, która wygłosiła referat pod tytułem *Ameryka a duch kapitalizmu. Wizerunek Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w pismach Andrzeja Bobkowskiego*. Jako ostatnia wystąpiła dr Iwona Puchalska, która badała świat wartości w prozie Lilian Seymour-Tulasiewicz.

Po zakończeniu części naukowej nadszedł moment na autentyczne przeżycie poezji. Wieczorem odbyło się spotkanie z fragmentami twórczości Andrzeja Buszy i Marka Kusiby. W pięknej sali cieszyńskiego Urzędu Miasta niezwykle doniośle wybrzmiał *Kobelet* Andrzeja Buszy w dwugłosie autora i prof. Janusza Pasterskiego. Marek Kusiba, oprócz swoich wierszy, interpretował również poezję Cypriana Kamila Norwida.

Ostatni dzień obrad składał się z dwóch równoległe przebiegających sekcji. W pierwszej większość referatów skupiała się na oddziaływaniu biografii na twórczość pisarską. Niezwykle interesujący był tu głos prof. Zenona Ożoga, który zdecydował się skonfrontować poezję religijną Edwarda Duszy z kreowanym przez poetę kontrowersyjnym, problematycznym etycznie stanowiskiem prezentowanym przez niego w publicystyce internetowej. Badacz, prowadząc konsekwentną analizę, zwrócił uwagę na to, jak w miarę rozwoju twórczego w liryce Duszy elementy polityczne zaczynają przeważać nad walorami artystycznymi. Problem etycznej odpowiedzialności za wypowiedziane publicznie słowa zajmował referentów podczas długiej dyskusji.

Ciekawy referat opisujący wczesne doświadczenia Stanisława Barańczaka na emigracji zaprezentowała mgr Katarzyna Mulet. Z jej interpretacji poezji wyłonił się twórca, który w tamtym okresie nie potrafił sobie poradzić

z wyobcowaniem. Problemów z adaptacją nie miał Teodor Parnicki, którego biograficzne losy w Meksyku przedstawił mgr Piotr Gorliński-Kucik. Żywa, prowadzona w bezpośrednim dialogu ze słuchaczami opowieść o życiu Parnickiego, odsłoniła ekonomiczne i osobiste kulisy życia pisarza, uwarunkowania, które wpłynęły na jego decyzję powrotu do Polski. Równie bogaty, tym razem w egzemplifikację poetycką, był tekst dr Beaty Hebdzy-Sologub, która przedstawiła obraz Ameryki w poezji Adama Lizakowskiego. Ważnym i godnym dłuższej uwagi był tekst dr Magdaleny Kokoszki, która pochyliła się nad sposobem kreowania przez Tymoteusza Karpowicza przestrzeni poetyckiej. Dr Mariusz Jochemczyk interpretował twórczość znającego Amerykę z mass mediów Jacka Podsiadły, wiążąc ją z jednej strony z kulturą popularną westernu, muzyki i filmu, z drugiej – z filozofią Thoreau. Referent zwrócił uwagę na tych twórców, którzy nie przeżywali swoich podróży po Ameryce bezpośrednio. Ostatnie w tej sekcji było wystąpienie dr Anny Jarmrozek-Sowy (*Młoda Polka patrzy na młodą Amerykę*), która na podstawie *Zagubionego w przekładzie* Ewy Hoffman, nietypowego pamiętnika-podręcznika, rozważała biograficzne, a także literackie sposoby radzenia sobie z problemem asymilacji w obcym miejscu.

Uczestnicy drugiej sekcji umieścili swoją refleksję na temat Ameryki w przestrzeni kanadyjskiej. Prof. Janusz Pasterski oraz dr Grażyna Maroszczuk wygłosili teksty o poezji i refleksji nad poezją Floriana Śmieci. W dwugłosie wybrzmiały ważne uwagi o liryce Grażyny Zabrzycyckiej, o której tomie *Bóg miódu* mówiła dr Bożena Szalasta-Rogowska oraz prof. Alicja Jakubowska-Ożóg, która zbadała motyw wędrowki w twórczości poetki. Dr Jan Wolski przybliżył mało znane próby dramaturgiczno-teatralne Wacława Iwaniuka.

Po burzliwych dyskusjach w sekcjach uczestnicy konferencji spotkali się ponownie podczas uroczystego zamknięcia obrad. W imieniu organizatorów głos zabrał prof. Marian Kisiel, który podziękował za niezwykłą atmosferę i zwrócił uwagę na wysoki poziom wystąpień. Badacz docenił wkład referentów w zrozumienie emigracji polskiej w XX i XXI wieku oraz różnorodność zaprezentowanych na konferencji postaw metodologicznych. Podkreślił ponadto, że intensywna refleksja nad literaturą emigracyjną w Polsce trwa już blisko trzydzieści lat, dlatego dla rozwoju dalszych badań konieczne byłoby przyjrzenie się dotychczasowym stylom czytania i stylom pisania o emigracji. Tym samym prof. Kisiel, zamykając obecną konferencję, symbolicznie otworzył kolejną jej edycję.